

<https://doi.org/10.25143/socr.16.2020.1.064-075>

Vizuālā tēla neaizskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi

Sabīne Krilova

ORCID: [0000-0003-0515-4554](https://orcid.org/0000-0003-0515-4554)

Latvijas Universitāte, Latvija
sk18128@students.lu.lv

Mg. biol., Mg. env. sc. Andris Ziemelis

ORCID: [0000-0003-0629-3732](https://orcid.org/0000-0003-0629-3732)

Latvijas Universitāte, Latvija
az08112@students.lu.lv

Kopsavilkums

Cilvēka vizuālais tēls iemanto apjomīgu sociāli bioloģiskās informācijas daudzumu. Tas norāda uz dzimumu, vecumu, rasi, veselības stāvokli, auglību, hormonu līmeni un pat uz paredzamo uzvedību un dzīves ilgumu. Tā ir būtiska privātā informācija, kas ikdienā nav aizsargāta un kas ir eksponēta apkārtējiem. Latvijā katrs trešais skolēns saskaras ar mobingu, un tas ir viens no augstākajiem rādītājiem starp Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīm. Piemēram, visticamāk, tieši mobings bijis par iemeslu 16 gadu veca puīša pašnāvībai, kas notika 2019. gadā. Zināms, ka pašnāvība ir sociālās atstumtības rezultāts, un Latvijā ir trešais lielākais pašnāvību izdarījušo cilvēku skaits Eiropas Savienībā.

Rakstā tiek analizēta vizuālā tēla sociāli bioloģiskā koncepcija, sniegti argumenti tā aizsardzībai un nozīmīgumam sabiedrībā kopsakarā ar spēkā esošajām tiesību normām un judikatūru. Nobeigumā ir priekšlikums, kas attiecināms uz likumprojektu “Sejas aizsegšanas ierobežojuma likums”, kā arī uz sejas atpazīšanas videonovērošanas sistēmas iespējamu ieviešanu.

Atslēgvārdi: pamattiesības, tiesību subjekts, Sejas aizsegšanas ierobežojuma likums, sejas atpazīšana, seksapīls, vizuālie signāli.

Ievads

Neatkarīgi no tiesiskā regulējuma un tā izmaiņām vizuālā tēla signāli būtiski ietekmē cilvēku savstarpējo komunikāciju. Neapzināti, taču citu indivīdu ārējais izskats, t. sk. žesti, stāja un apģērbs, ietekmē apkārtējo cilvēku uzvedību [18, 437]. Izskatam ir svarīga sociāli bioloģiska nozīme, jo ikviena indivīda izskats ir ģenētiskā materiāla atspulgs [30, 53], piemēram, cilvēka sejas pievilcība ir skaidrojama ar labu gēnu esamību, kas vizuāli izpaužas augstā sejas simetrijas indeksā [56, 1915]. Arī citas skaistuma iezīmes, kas izpaužas dzimumu seksuālā pievilcībā [69, 155], ir skaidrojamas ar ģenētiku un evolucionāro nozīmi paaugstināt izdzīvošanas spējas [16, 253–263].

Sabiedrībai ir bioloģiska tieksme atstumt indivīdus, kuriem ir nepiemēroti gēni, tādējādi mazinot iespēju, ka pēcnācējiem būs zemas izdzīvošanas iespējas [67, 83], kā arī mazinot slimību izplatības riskus. Autoimūno slimību, tādu kā, piemēram, psoriāze [45, 54], ārējo izpausmju dēļ pacienti bieži cieš emocionāli, jo jūtas sociāli atstumti [51].

Latvijā katrs trešais skolēns saskaras ar mobingu, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem starp Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas valstīm [62, 16–17]. Piemēram, visticamāk, tieši mobings bijis par iemeslu 16 gadu veca puīša pašnāvībai, kas notika 2019. gadā [50]. Zināms, ka pašnāvība ir sociālās atstumtības rezultāts [55, 209–211], un Latvijā ir trešais lielākais pašnāvību veikušo cilvēku skaits Eiropas Savienībā [39].

Tādējādi var secināt, ka demokrātiskā tiesiskā valstī būtu jāapsver indivīdu privātiesību aizsardzības un sabiedrības labklājības nodrošināšanas risinājumi.

Šī darba mērķis ir apsvērt pamattiesību subjekta tiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību.

Lai realizētu mērķi, izvirzīti vairāki uzdevumi:

- noskaidrot vizuālā tēla sociāli bioloģisko jēdzienu un tā nozīmi;
- izvērtēt bioloģiskā tēla aizsardzības iespējas un argumentus;
- veikt secinājumus un sniegt ierosinājumus.

Darbā izmantotās zinātniskās pētniecības metodes ir šādas: vēsturiskā metode, analītiskā metode, salīdzinošā metode un abstrakti loģiskā metode.

Vizuālā tēla sociāli bioloģiskais jēdziens un tā nozīme

Saskaņā ar sociālās mācīšanās teoriju ikviens indivīds ir neatrauta sabiedrības sastāvdaļa, kura no piedzimšanas brīža savu uzvedību, paradumus un uzskatus veido, pamatojoties un ņemot vērā apkārtējos indivīdus [12, 180–186]. Atbilstīgi šai teorijai, piemēram, jaunieši, apskatot to informācijas daļu, kas pieejama sociālajos tīklos, veido savu pasaules izpratni un cenšas līdzināties saviem elkiem, kuriem šķietami ir augstas reprodiktīvās spējas un sociālais statuss. Tieši reprodukcija ir viens no svarīgākajiem sugas izdzīvošanas mehānismiem [7, 316–360]. Dzīvo radību, t. sk. cilvēka, bioloģiskā jēga ir izdzīvot, vairoties un attīstīties. Bez šiem pamatzdevumiem neviena suga līdz

*Sabīne Krilova, Andris Ziemelis. Vizuālā tēla
neizskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi*

mūsdienām neizdzīvotu. Arī cilvēki ne. Tādēļ veiksmīgi vairoties ir tik svarīgi. Darvins aprakstīja, ka ne visi sugas indivīdi vienlīdzīgi piedalās reprodūktīvajā procesā, viņš izklāstīja seksuālās atlasē teoriju, kurā noteikts, ka viena dzimuma indivīdi konkurē un sacēšas, lai nākamai paaudzēi nodotu stiprākos gēnus, tādējādi paaugstinot sugas izdzīvošanas spējas [15, 87–90].

Arī starp cilvēkiem ir indivīdi, kuri liekas *seksīgāki* par citiem, un šie indivīdi nav vienlīdzīgi savās reprodūktīvajās iespējās [19, 30]. Vīriešus piesaista jaunas sievietes ar gludu ādu, gariem, mīkstiē matiem, lielām acīm, slaidiem ķermeņiem, garām kājām, platiem gurniem, lielām un izteiktām krūtīm, apaļiem dibeniē un plakaniem vēderiem [61, 553–561; 68, 299–304]. Savukārt sievietes piesaista gari, atlētiski vīrieši ar vidēji muskuļotām rokām un kājām, platiē pleciem, mazu tauku īpatsvaru, izteiktu apakšzokli un reljefu vēdera muskulatūrā [21, 83–85].

Kāpēc cilvēki tērē tik daudz laika, pūļu un naudas savam izskatam? Kāpēc daži cilvēki šķiet pievilcīgāki par citiem? Tas skaidrojams ar to, ka cilvēka vizuālais tēls iemanto apjomīgu sociāli bioloģisku informācijas daudzumu. Tas norāda uz dzimumu, vecumu, rasi, veselības stāvokli, auglību, hormonu līmeni un pat uz paredzamo uzvedību un dzīvē ilgumu. Tā ir būtiska privātā informācija, kas ikdienā nav aizsargāta un kas ir eksponēta apkārtējiem.

Par to liecina turpmāk vairākas pētījumos gūtās atziņas.

Pirmkārt, pētījumos secināts, ka ir būtiska sakarība starp sejas izskatu un indivīda veselības stāvokli, vitalitāti un auglību. Piemēram, atklāts, ka gan vīrieši, gan sievietes, kuru sejas vērtētas kā vispievilcīgākās, dzīvo ilgāk [31, 354]. Sievietēm pievilcīgāki šķiet tie vīrieši, kuri ir būtiski auglīgāki [60, 203–205]. Ir konstatēta pat inteliģences un auglības korelācija [8, 279–280] un tendence, ka cilvēkiem ar pievilcīgu seju ir augstāks IQ [70, 243–245]. Paredzams arī, ka pievilcīgai sievietēi būs augstāks estrogēna līmenis un laba reprodūktīvā veselība [59, 137–138]. Secināts, ka pēc sejas izskata var veidot priekšstatu par ģenētisko rezistenci pret slimībām [14, 219–221]. Gan vīriešiem, gan sievietēm ar pievilcīgu seju ir augsts sejas simetrijas indekss, kas ir vienlaicīgi arī veselības mērs [28, 236–238]. Tiek norādīts, ka tikai dažas minūtes veci zīdaiņi ir pakļauti sejai līdzīgiem stimuliē, reaģējot uz sejai līdzīgiem priekšmetiem [38, 9–10]. Kopumā cilvēks paļaujas uz sejas izskatu, lai atpazītu daudzas personas, ar kurām saskaras savā dzīvē [13, 318]. Ir noteikts, ka cilvēks dzīvē laikā spēj atpazīt 5000 sejas [37, 5].

Otrkārt, vērtējot vizuālo tēlu ne tikai saistībā ar sejas izskatu, jāņem vērā, ka cilvēkam ir būtiskas dzimuma atšķirības ķermeņa konfigurācijā, t. i., seksuāli dimorfiskas atšķirības [44, 363–369]. Sieviešu figūrām mēdz būt smilšu pulksteņa forma. Noteikts, ka pievilcīgākā vidukļa un gurnu proporcija ir 0,7 [57, 299]. Pat tie vīrieši, kuri ir dzimuši akli, dod priekšroku šādai vidukļa un gurnu attiecībai [41, 184]. Konstatēts, ka sievietēm ar zemāku vidukļa un gurnu proporciju ir labākas reprodūktīvās iespējas, piemēram, viņām notiek biežāka ovulācija [35, 1215], ir regulārāks menstruālais cikls [32, 1396], kā arī viņas ir veselīgākas – ir mazāks risks saslimt ar sirds un asinsvadu slimībām, sirdstrieku, diabētu, žultspūšļa, nieru slimībām un vēzi [58, 344–345]. Smilšu pulksteņa forma kalpo

kā svarīgs reproduktīvs signāls arī citos veidos [34, 176–177], piemēram, sievietes vidukļa un gurnu proporcija liecina par to, vai viņai ir grūtniecība, jo vēdera palielināšanās, kas notiek grūtniecības laikā, noved pie šīs proporcijas zaudēšanas. Platie gurni norāda arī uz iegurna skeleta anatomiju un spēju sievietēm diezgan viegli dzemdēt.

Mūsu kultūrā paaugstināts tauku īpatsvars ierobežo reproduktīvās iespējas. Varētu būt, ka viens no lielākajiem noslēpumiem evolucionārajā psiholoģijā ir tas, ka industrializētajās sabiedrībās priekšroka tiek dota slaidumam, turpretim neindustrializētajos reģionos kā pievilcīgas tiek vērtētas sievietes ar visai augstu ķermeņa tauku īpatsvaru [64, 316]. Neatkarīgi no tā ir secināts, ka meitenēm pubertātes iestāšanās lielā mērā ir atkarīga no noteikta tauku īpatsvara līmeņa sasniegšanas (17%) [24]. Turklāt jaunākas meitenes ar lieko svaru menstruāciju sasniedz agrāk. Turpretim būtisks svara zudums, ko izraisa fiziskas aktivitātes vai bads, bieži sievietēm izraisa neauglību, piemēram, kā tas ir anoreksijas gadījumā [40, 391–392].

Nepārprotami, vīriešiem lielas un izteiktas sieviešu krūtis liekas pievilcīgas. Pētījumos secināts, ka šāds uzskats varētu būt sekas saiknei starp sievietes ķermeņa tauku saturu un reprodukcijas spējām [26, 599–600]. Sievietēm ar lielām krūtīm ir paaugstināts estradiola līmenis un augstāka auglība [35, 1216], taču, sievietei novecojot un barojot zīdaiņus, krūšu nozīme auglības identificēšanā mainās, krūtis zaudē tvirtumu [23, 204–205].

Vīriešiem parasti mēdz būt plataki pleci un šaurāki gurni, viņu torsiem ir ķīļveida forma, un sievietes šādus vīriešus vērtē kā pievilcīgus [17, 340], turklāt viņiem ir augstāks testosterona līmenis [42, 469]. Pētījumos secināts, ka šādi zēni skolas laikā mēdz būt stiprāki un agresīvāki [25, 427], sāk agrāk nodarboties ar seksu un viņiem ir vairāk dzimumpartneru [33, 299]. Jānorāda, ka muskulatūras veidošanai un uzturēšanai ir nepieciešama augsta enerģija un testosterona līmenis. Tā kā testosterons veicina imūno funkciju un palielināta muskuļu masa ir saistīta ar augstas enerģijas pieejamību, muskuļi signalizē par labu veselību un imūnsistēmu, turklāt spēja veidot lielāku muskuļu masu ir daļēji pārmantojama, kas liecina, ka priekšrocības, kas saistītas ar muskulatūru, var tikt nodotas pēcnācējiem [22, 11–13]. Attiecībā uz muskuļu masu starp dzimumiem ir būtiska atšķirība [43, 324], kas liecina par to, ka priekšteču vīriešiem muskuļu masa ir sniegusi priekšrocības medībās, resursu iegūšanā un vīriešu savstarpējā konkurencē [52, 169]. Ir zināms, ka daudzi vīrieši vēlas kļūt muskuļotāki, lai būtu pievilcīgāki sievietēm un veiksmīgāki sacensībās ar citiem vīriešiem [22, 113]. Atbilstoši apgrieztā U hipotēzei sievietes mazāk piesaista vīrieši ar zemu vīrišķības līmeni un arī ar ļoti augstu līmeni, jo pārāk augsts testosterona līmenis var pasliktināt veselību, kā arī radīt neprognozējamu, nepatstāvīgu un agresīvu uzvedību, kas var radīt risku pašai sievietei [22, 4].

Treškārt, apmatojuma zaudēšana ir savdabīga iezīme, kas cilvēku padara atšķirīgu no primātiem [47, 15]. Ir vairāki iemesli, kāpēc tas vēsturiski ir noticis. Vienā no teorijām teikts, ka ir bijusi nepieciešamība efektīvāk atvēsināt pieaugošo smadzeņu tilpumu, tādēļ ķermeņa virsmas laukums varēja kalpot kā dzesētājs, lai pasargātu smadzenes no

Sabīne Krilova, Andris Ziemelis. Vizuālā tēla neaizskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi

pārkaršanas [20, 343–344]. Savukārt citā teorijā teikts, ka apmatojuma zudums ir bijis selektīvs pielāgojums ektoparazītu invāzijas novēršanai [48, 118–119]. Ir zināms, ka, noņemot kaunuma apmatojumu, būtiski samazinās kaunuma utu invāzijas izplatība, ko nevarētu teikt par seksuāli transmisīvo slimību izplatību [9, 265–266]. Līdzīga analogija varētu būt attiecībā uz subjektīvo nepatiku pret sejas apmatojumu.

Ņemot vērā to, ka kontakts ar ādu ir erogēns process, apmatojuma zaudēšana varēja būt selektīva, lai stiprinātu indivīdu tuvību starp partneriem vai starp māti un bērniem. Gludas, veselīgas ādas eksponēšana varēja kļūt par signālu indivīda veselības stāvoklim un reprodūktīvajām spējām, jo ādas kvalitāte ir svarīgs veselības un ģenētisko pielāgojumu indikators, kas norāda arī uz infekciju rezistenci [63, 308–309]. Bez apmatojuma ir ievērojami vieglāk novērtēt, vai personai uz ādas ir brūces, kukaiņu kodumi, ādas slimības, parazitiskas iezīmes un imūnsistēmas atbildes reakcijas uz iepriekšminēto. Daudzu slimību vai parazītu ietekmes rezultātā āda spēj mainīt krāsu un struktūru, savukārt gluda, maiga āda norāda uz veselīgumu.

Vizuālā tēla aizsardzības veidi un argumenti

Nepieciešamība būt pievilcīgam var likt daudziem cilvēkiem justies neapmierinātiem ar savu izskatu [49, 721–724], un dažādās kultūrās vīrieši un sievietes vēsturiski ir izstrādājuši visdažādākos paņēmienus, kā uzlabot savu pievilcību [19, 50–66], piemēram, korsetes nodrošina šaurāku vidukli un maina tā attiecību pret gurniem, tos padarot platākus, savukārt trenāzīeru zāles apmeklējumi ļauj vīriešiem palielināt muskuļainību un plecu platumu. Medicīnas sasniegumi ļauj cilvēkiem atgriezt jaunību, kā arī modelēt savu formu un seju padarīt simetriskāku. Augšanas hormons un steroidi ļauj cilvēkiem augt garākiem un spēcīgākiem, pat spēj mainīt dzimumu. Arī kosmētika jau vēsturiski ir bijis visvienkāršākais veids, kā manipulēt ar cita indivīda uztveri. Savukārt apģērbs nodrošina privāto daļu nosegšanu no apkārtējo acīm.

Jau gadu tūkstošiem islāma reliģijā ir noteikta un praktizēta vizuālā tēla aizsardzība [66, 196], nēsājot hidžābu, nikābu un burku. Apģērbs ir visvienkāršākais veids, kā nodrošināt savu vizuālā tēla aizsardzību, taču, lai cik vienkārši būtu uzvilkt apģērbu, deviņās Eiropas valstīs pastāv kāds nikāba un burkas valkāšanas aizliegums [65], bet Beļģijā un Francijā publiskās vietās ir absolūts to valkāšanas aizliegums [54, 30], vēl četrās valstīs tiek izstrādāti attiecīgie likumprojekti [65], t. sk. Latvijā.

Valsts sekretāru sanākmē 2016. gada 22. septembrī tika pieteikts likumprojekts “Sejas aizsegšanas ierobežojuma likums” (turpmāk – likumprojekts) [54], ar kuru paredzēts būtiski ierobežot pamattiesību subjekta tiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību, izvirzot mērķi nodrošināt vienotas un harmoniskas sabiedrības pastāvēšanu, latviskās un eiropēiskās kultūrtelpas aizsardzību, kā arī atvērtu savstarpējo sabiedrības locekļu saziņu un kopā dzīvošanu, sekmējot sabiedrības drošību kopumā. Pēc Juridiskā biroja atzinuma [46] saņemšanas 2017. gada 14. novembrī likumprojekta izskatīšana 1. lasījumā tika atlikta, un līdz šim brīdim tas vēl nav izskatīts.

*Sabīne Krilova, Andris Ziemelis. Vizuālā tēla
neaizskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi*

Jāpiebilst, ka vizuālā tēla aizsardzības veids var būt arī jebkura cita apgērba veida daļas, piemēram, maskas, brilles u. c. daļas, kas nav attiecināmas uz reliģisko kontekstu.

Sejas atpazīšanas algoritms spēj efektīvi atpazīt cilvēka sejas, tas ir starptautiski testēts, tiek lietots un ir atzīts par pietiekami labu tiktāl, cik tas neierobežo cilvēka pamattiesības. Šī tehnoloģija nodrošina identitātes automātisku noteikšanu. Vairākās pilsētās pastāv mākslīgā intelekta sejas atpazīšanas tehnoloģijas izmantošanas aizliegums [36]. Savukārt pašreiz Latvijā iekšlietu ministrs Sandis Ģirģens apsver sejas atpazīšanas videonovērošanas sistēmas ieviešanu, kas aktualizē jautājumu par cilvēktiesībām un privātumu kopsakarā ar ieguvumiem, ko gūs sabiedrība. Konkrēti priekšlikumi Ministru kabinetā šobrīd gan nav iesniegti, taču tiek organizētas darba grupas šī jautājuma risināšanai [27].

Ņemot vērā sociāli bioloģiskos apsvērumus, ikviena indivīda vizuālajam tēlam ir jābūt eksponētam, lai suga (sabiedrība) novērtētu indivīda pielāgošanās spēju un ģenētisko pārmantojamību, kā arī paredzētu tā uzvedību un spēju pretoties slimībām. Bet vissvarīgākais priekšnoteikums – lai atrastu piemērotu partneri pēcnācēju radīšanai. Ņemot vērā to, ka mūsdienās ir attīstīta medicīna un ka sabiedrībā ir noteikti attiecīgie tiesiskie akti un ētikas normas, kas ierobežo un regulē indivīda uzvedību, kas varētu apdraudēt citus, izšķiroša nozīme indivīda vizuālā tēla novērtēšanai ir tikai pēcnācēja radīšanā. Ja indivīds nepiedalās pēcnācēju radīšanā, vērtēt viņa vizuālo tēlu nav sabiedrības interesēs. Diemžēl notiek citādi – bērni, kuriem vēl nav iestājies reproduktīvais vecums, ir nežēlīgi pret citiem bērniem, kuri ir atšķirīgi.

Šī problēma aktualizē pamattiesību subjekta tiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību. No sociāli bioloģiskajiem apsvērumiem izriet, ka indivīdam ir tiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību, jo tam ir jānodrošina ne tikai vairošanās, bet arī izdzīvošana un attīstība, turklāt ikviens indivīds, arī nepiedaloties sugas veiksmīgā vairošanās, var būtiski nodrošināt sugas (sabiedrības) izdzīvošanu un attīstību.

Vizuālo tēlu apsedzoša apgērba aizliegšana un sejas atpazīšanas videonovērošanas sistēmas ieviešana būtu atbalstāma saskaņā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas [1] 8. panta otro punktu. Savukārt Satversmes 1. pantā nepārprotami uzsvērts, ka Latvija ir tiesiska valsts [11, 152], kurā ir spēkā vispārējo tiesību principi [6, 18], tostarp svarīgākie no tiem – samērīguma un tiesiskās paļāvības jeb tiesiskās drošības principi [6, 18; 11, 152]. Līdz ar to likumdevējam, ievērojot Satversmes 1. pantā nostiprinātos tiesiskās valsts pamatprincipus, ir pienākums apsvērt, vai konkrētais tiesiskais regulējums ir efektīvs un vai tas nebūtu pilnveidojams [6, 28]. No tā secināms, ka likumdevējs var ierobežot cilvēka pamattiesības, ja vien tas ir samērojami ar sabiedrības ieguvumiem.

Likumprojekta “Sejas aizsegšanas ierobežojuma likums” anotācijā [54] nav minēti argumenti, kas skartu vizuālā tēla aizsardzību, pamatojoties uz sociāli bioloģiskajiem apsvērumiem, bet gan izteikti argumenti, kas aprobežojas islāma reliģijas kontekstā. Analogiski sociāli bioloģiskie apsvērumi būtu jāņem vērā rosinājumiem ieviest sejas atpazīšanas videonovērošanas sistēmas. Tādēļ likumdevēja paustie argumenti ir pilnveidojami ar vizuālā tēla aizsardzības argumentiem, ņemot vērā sociāli bioloģiskos apsvērumus, kuri minēti šajā darbā.

Pamattiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību

Pamattiesību subjektam ir tiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību, pamatojoties uz šeit minētajiem apsvērumiem:

- 1) vizuālā tēla jautājums ir apskatīts Satversmes 96. panta [3; 4] un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta [1] tvērumā, kurā noteikta privātās dzīves neaizskaramība [10, 238];
- 2) Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietu *Armoniene* pret Lietuvu un *Biriuk* pret Lietuvu spriedumos ir pamatojusi, ka personas dati par veselības stāvokli, īpaši un vēl jo vairāk informācija un fotoattēli, kas saistīti ar ģimenes locekļu saslimstību ar HIV, un to neatļauta izpaušana presē var nodarīt ne tikai inficētās personas, bet arī visas ģimenes privātuma ievērojamu aizskārumu [53, 3]. Analogiski var secināt, ka vizuālais tēls, kas bioloģiski sociālā veidā atspoguļo indivīda veselības stāvokli, t. sk. iedzimtību, ir atzīstams par indivīda un ģimenes privātuma datiem;
- 3) privātuma izpaušme ir tiesības uz savu attēlu [10, 248], tās atvasināmas no Satversmē nostiprinātajām pamattiesībām un no speciālajos likumos par plašsaziņas līdzekļu darbības regulējumu noteikto aizliegumu preseī iejaukties personas privātajā dzīvē [5, 7. pants]. Šīs tiesības būtu analogiski interpretējamas, kā tiesības uz savu vizuālo tēlu, jo attēls ir vizuālā tēla sastāvdaļa;
- 4) Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti 4. panta pirmajā daļā ir norādīts, ka personas dati ir jebkura informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisku personu [2, 33]. Ņemot vērā to, ka vizuālais tēls ir dati, kuri neapšaubāmi nodrošina personas identificēšanu, šīs regulas mērķis attiecināms arī uz vizuālā tēla aizsardzību;
- 5) ņemot vērā sociāli bioloģiskos apsvērumus par vizuālā tēla ietekmi uz personu un tās identitātes veidošanu, secināms, ka, nenodrošinot vizuālā tēla aizsardzību, indivīdam var tikt liegtas arī Satversmes [3; 4] 93., 95. un 102. pantā minētās tiesības. Satversmes 95. pantā ir iekļaujams kaitējums, kas nodarīts kā psihiskas ciešanas, radot personai dziļu aizvainojuma izjūtu [10, 206]. Ikvienas personas piedzimšana un būtība citādi nav pašas personas griba [29, 21], tomēr ir gadījumi, kad persona visu savu dzīvi saņem apkārtējo cilvēku nepārtrauktus norādījumus un nosodījumu par attiecīgajām nepilnībām, pie kurām indivīds nav vainojams. Var tikt apdraudēta pat personas dzīvība (Satversmes 93. pants). Papildus jānorāda, ka cilvēka vizuālais tēls ir seksuālu stimulu kopums, kas var aktivizēt seksuālo uzvedību, kā rezultātā tas var izprovocēt seksuālu aktu, kas var kaitēt veselībai vai pat dzīvībai. Satversmes 102. pantā paredzētas tiesību subjekta biedrošanās tiesības [10, 396]. Ņemot vērā apsvērumu, ka indivīds bieži tiek sociāli atstumts vizuālā tēla dēļ [51], personai var tikt liegta šī iespēja.

Sabīne Krilova, Andris Ziemelis. Vizuālā tēla neaizskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi

Secinājumi

1. Cilvēka vizuālais tēls iemanto apjomīgu sociāli bioloģisku informācijas daudzumu. Tas norāda uz dzimumu, vecumu, rasi, veselības stāvokli, auglību, hormonu līmeni, pat prognozējamo uzvedību un dzīves ilgumu. Tā ir būtiska privāta informācija, kas ikdienā nav aizsargāta un kas ir eksponēta apkārtējiem.
2. Sugas bioloģijas kontekstā ikvienu indivīda vizuālajam tēlam ir jābūt eksponētam bez ierobežojumiem, ar nosacījumu, ja tas piedalās gēnu nodošanā. Visos citos gadījumos pastāv pamattiesību subjekta tiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību, tās pamatotas virknē tiesisko aktu par privātuma aizsardzību. Sociāli bioloģiskie apsvērumi ļauj skaidrot un pastiprināt šīs pamattiesības aizsardzības apsvērumus.

Priekšlikums

Latvijā kopš 2016. gada izstrādē esošais likumprojekts “Sejas aizsegšanas ierobežojuma likums”, kura 2. panta pirmajā daļā noteikts, ka “seju nav atļauts aizsegt publiskā vietā [...]” [54], nav apstiprināms, jo sejas un ķermeņa aizsegšana ar apģērbu ir vienīgais saprātīgais veids, kā aizsargāt pamattiesību subjekta tiesības uz vizuālā tēla neaizskaramību. Turklāt, vērtējot Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas [1] 8. panta otrajā punktā minēto par valsts drošības, sabiedriskās kārtības un labklājības interešu nodrošināšanu, likumdevējam nav nekāda būtiska pamata ierobežot minētās pamattiesību subjekta tiesības, jo nav saskatāmi draudi sabiedrībai indivīdu neidentificēšanas dēļ.

Pateicība

Izsakām pateicību Latvijas Universitātes fondam par finansiālo atbalstu, kas piešķirts 2019./2020. akadēmiskajā gadā Alfrēda Raistera piemiņas stipendijas ietvaros.

Socio-Biological Considerations of Integrity of Visual Image

Abstract

Visual image of a man is a considerable amount of socially biological information. This includes gender, age, race, health, fertility, hormone levels, even behavior, and life expectancy. It is essentially private information that is not protected day-to-day basis and is rather exposed to the surrounding individuals. In Latvia, every third pupil faces bullying, which is one of the highest rates among OECD countries. For example, in 2019,

Sabīne Krilova, Andris Ziemelis. Vizuālā tēla
neaižskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi

it was more likely that bullying had been the reason for suicide of a 16-year-old boy. It is known that suicide is the result of social exclusion, and Latvia possesses the third largest number of people who have committed suicide in the European Union.

The article analyses socio-biological concept of visual image, arguments for its protection and its importance in society, compliance with existing legal provisions and case law. A proposal has been made for the establishment of legal provisions relating to the draft of the Facial Masking Limitation Law, as well as for the possible introduction of a facial recognition video surveillance system.

Keywords: fundamental rights, right holder, Facial Masking Limitation Law, facial recognition, sex appeal, visual releasers.

Avoti un literatūra

Tiesību akti

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks dokuments, pieņemta 04.11.1950. *Latvijas Vēstnesis*. 143/144, 13.06.1997.
2. Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. L 119/1, 2016.
3. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums: pieņemti 15.10.1998. un stājās spēkā 06.11.1998. *Latvijas Vēstnesis*, 308/312, 23.10.1998.
4. Latvijas Republikas Satversme: Latvijas valsts likums: pieņemta 15.02.1922. un stājās spēkā 07.11.1922. *Valdības Vēstnesis*. 43, 01.07.1993.
5. Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: Latvijas Republikas likums: pieņemts 20.12.1990. un stājās spēkā 01.01.1991. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*. 5/6, 14.02.1991.

Tiesu prakse

6. Satversmes tiesa. 2014. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2013-05-01 (2014). p. 29.

Literatūra

7. Alcock, J. (2009). *Animal Behavior: An Evolutionary Approach, Ninth Edition*. Star. Sinauer Associates.
8. Arden, R., Gottfredson, L. S., Miller, G., Pierce, A. (2009). Intelligence and Semen Quality are Positively Correlated. *Intelligence*. 37(3), 277–282. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.intell.2008.11.001
9. Armstrong, N. R., Wilson, J. D. (2006). Did the “Brazilian” kill the pubic louse? *Sexually Transmitted Infections*. 82(3), 265–266.
10. Balodis, R. (2011). *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Latvijas Vēstnesis.
11. Balodis, R. (2014). *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi*. Latvijas Vēstnesis.
12. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Prentice Hall.
13. Bruce, V., Young, A. (1986). Understanding Face Recognition. *British Journal of Psychology*. 77, 305–327.

Sabīne Krilova, Andris Ziemelis. Vizuālā tēla
neaižskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi

14. Craig, R. S., Little, A. C., Gosling, L. M., Perrett, D. I., Carter, V., Jones, B. C., Penton-Voak I., Petrie, M. (2005). MHC-Heterozygosity and Human Facial Attractiveness. *Evolution and Human Behavior*. 26(3), 213–226. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2004.09.002
15. Darwin, C. (1859). *On the Origin of Species*. London: Murray.
16. Darwin, C. (1871). *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. John Murray.
17. Dijkstra, P., Buunk, B. P. (2001). Sex Differences in the Jealousy-Evoking Nature of a Rival's Body Build. *Evolution and Human Behavior*. 22(5), 335–341. Iegūts no: [doi.org/10.1016/S1090-5138\(01\)00070-8](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(01)00070-8)
18. Eibl-Eibesfeldt, I. (2007). *Human Ethology*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
19. Etcoff, N. (1999). *Survival of the Prettiest*. New York: Anchor Books.
20. Falk, D. (1990). Brain Evolution in Homo: The Radiator Theory. *Behavioral and Brain Sciences*. 13(2), 333–344. Iegūts no: doi.org/10.1017/S0140525X00078973
21. Frederick, D. A., Fessler, D. M. T., Haselton, M. G. (2005). Do Representations of Male Muscularity Differ in Men's and Women's Magazines? *Body Image*. 2(1), 81–86. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.bodyim.2004.12.002
22. Frederick, D. A., Haselton, M. G. (2007). Why is Muscularity Sexy? Tests of the Fitness Indicator Hypothesis. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 33(8), 1167–1183. Iegūts no: doi.org/10.1177/0146167207303022
23. Frederick, D. A., Peplau, A., Leve, J. (2008). The Barbie Mystique: Satisfaction with Breast Size and Shape across the Lifespan. *International Journal of Sexual Health*. 20(3), 200–211. Iegūts no: doi.org/10.1080/19317610802240170
24. Frisch, R. E. (1984). Body Fat, Puberty and Fertility. *Biological Reviews of the Cambridge Philosophical Society*. 59(2), 161–188. Iegūts no: doi.org/10.1111/j.1469-185x.1984.tb00406.x
25. Gallup, A. C., White, D. D., Gallup, G. G. (2007). Handgrip Strength Predicts Sexual Behavior, Body Morphology, and Aggression in Male College Students. *Evolution and Human Behavior*. 28(6), 423–429. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2007.07.001
26. Gallup, G. G. (1982). Permanent Breast Enlargement in Human Females: A Sociobiological Analysis. *Journal of Human Evolution*. 11(7), 597–601. Iegūts no: [doi.org/10.1016/S0047-2484\(82\)80007-9](https://doi.org/10.1016/S0047-2484(82)80007-9)
27. Ģirģens rosina Latvijā izvietot sejas atpazīšanas kameras. (11.01.2020.) *Apollo.lv*. Iegūts no: <https://www.apollo.lv/6870249/girgens-rosina-latvija-izvietot-sejas-atpazisanas-kameras>
28. Grammer, K., Thornhill, R. (1994). Human (*Homo sapiens*) facial attractiveness and sexual selection: the role of symmetry and averageness. *Journal of Comparative Psychology*. 108(3), 233. Iegūts no: doi.org/10.1037/0735-7036.108.3.233
29. Harris, S. (2012). *Free Will*. Free Press.
30. Hartl, D. (2020). *Essential Genetics and Genomics*. Jones & Bartlett Learning.
31. Henderson, J. J. A., Anglin, J. M. (2003). Facial Attractiveness Predicts Longevity. *Evolution and Human Behavior*. 24(5), 351–356. Iegūts no: [doi.org/10.1016/S1090-5138\(03\)00036-9](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(03)00036-9)
32. Hooff, van, M. H. A., Voorhorst, F. J., Kaptein, M. B. H., Hirasings, R. A., Koppenaar, C., Schoemaker, J. (2000). Insulin, Androgen, and Gonadotropin Concentrations, Body Mass Index, and Waist to Hip Ratio in the First Years after Menarche in Girls with Regular Menstrual Cycles, Irregular Menstrual Cycles, or Oligomenorrhea. *Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism*. 85(4), 1394–1400. Iegūts no: doi.org/10.1210/jc.85.4.1394

33. Hughes, S. M., Dispenza, F., Gallup, G. G. (2004). Ratings of Voice Attractiveness Predict Sexual Behavior and Body Configuration. *Evolution and Human Behavior*. 25(5), 295–304. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2004.06.001
34. Hughes, S. M., Gallup, G. G. (2003). Sex Differences in Morphological Predictors of Sexual Behavior. Shoulder to Hip and Waist to Hip Ratios. *Evolution and Human Behavior*. 24(3), 173–178. Iegūts no: [doi.org/10.1016/S1090-5138\(02\)00149-6](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(02)00149-6)
35. Jasieńska, G., Ziomkiewicz, A., Ellison, P. T., Lipson, S. F., Thune, I. (2004). Large Breasts and Narrow Waists Indicate High Reproductive Potential in Women. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*. 271(1545), 1213–1217. Iegūts no: doi.org/10.1098/rspb.2004.2712
36. Jee, C. (2019). A facial recognition ban is coming to the US, says an AI policy advisor. *MIT Technology Review*. Iegūts no: <https://www.technologyreview.com/s/614362/a-facial-recognition-ban-is-coming-to-the-us-says-ai-policy-advisor/>
37. Jenkins, R., Dowsett, A. J., Burton, M. (2018). How many faces do people know? *Proceedings of the Royal Society B*. 285(1888). Iegūts no: doi.org/10.1098/rspb.2018.1319
38. Johnson, M. H., Dziurawiec, S., Ellis H., Morton, J. (1991). Newborns' Preferential Tracking of Face-like Stimuli and Its Subsequent Decline. *Cognition*. 40(1/2), 1–19. Iegūts no: [doi.org/10.1016/0010-0277\(91\)90045-6](https://doi.org/10.1016/0010-0277(91)90045-6)
39. Just over 56 000 persons in the EU committed suicide. (2018). *Eurostat*. Iegūts no: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180716-1?inheritRedirect=true>
40. Kaplan, R. (1999). Anorexia Nervosa, Infertility and Pregnancy. *Medical Journal of Australia*. 171(7), 391–392.
41. Karremans, J. C., Frankenhuys, W. E., Arons, S. (2010). Blind Men Prefer a Low Waist-to-Hip Ratio. *Evolution and Human Behavior*. 31(3), 182–186. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2009.10.001
42. Kasperk, C., Helmboldt, A., Börcsök, I., Heuthe, S., Cloos, O., Niethard, F., Ziegler, R. (1997). Skeletal Site-Dependent Expression of the Androgen Receptor in Human Osteoblastic Cell Populations. *Calcified Tissue International*. 61(6), 464–473. Iegūts no: doi.org/10.1007/s002239900369
43. Lassek W. D., Gaulin, S. J. C. (2009). Costs and Benefits of Fat-Free Muscle Mass in Men: Relationship to Mating Success, Dietary Requirements, and Native Immunity. *Evolution and Human Behavior*. 30(5), 322–328. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2009.04.002
44. Mader, S. S., Windelspecht, M. (2017). *Human Biology*. Mc Graw Hill.
45. Martin, J. (2019). *Rare Diseases of the Immune System Genetics of Rare Autoimmune Diseases*. Springer.
46. Meistere, D. (2017). Atzinums par likumprojektu “Sejas aizsegšanas ierobežojuma likums”. Rīga.
47. Morris, D. (1999). *The Naked Ape*. Delta.
48. Pagel, M., Bodmer, W. (2003). A Naked Ape Would Have Fewer Parasites. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*. 270(1). Iegūts no: doi.org/10.1098/rsbl.2003.0041
49. Peplau, L. A., Frederick, D. A., Yee, C., Maisel, N., Lever, J., Ghavami, N. (2009). Body Image Satisfaction in Heterosexual, Gay, and Lesbian Adults. *Archives of Sexual Behavior*. 38(5), 713–725. Iegūts no: doi.org/10.1007/s10508-008-9378-1
50. Pētersone, I. (07.07.2019). Nīrgāšanās skolā var beigties ar pašnāvību. *LA.lv*. Iegūts no: <http://www.la.lv/nirgasanas-skola-var-beigties-ar-pasnavibu>
51. Psoriāzes izplatība palielinās, un tā nav tikai ādas slimība. *Tvnet*. 29.10.2019. Iegūts no: <https://www.tvnet.lv/6812870/psoriazes-izplatiba-palielinas-un-ta-nav-tikai-adas-slimiba>

Sabīne Krilova, Andris Ziemelis. Vizuālā tēla
neaižskaramības sociāli bioloģiskie apsvērumi

52. Puts, D. A. (2010). Beauty and the Beast: Mechanisms of Sexual Selection in Humans. *Evolution and Human Behavior*. 31(3), 157–175. Iegūts no: doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2010.02.005
53. Raif-Meyer, A., Turner-Tretz, T., Ivedi, S. (2008). *Press Release Issued by the Registrar Insufficient Redress in Lithuanian Breach of Privacy Judgments*.
54. Rasnačs, Dz. (2016). Likumprojekta “Sejas aizsegšanas ierobežojuma likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Rīga.
55. Roehner, B. (2007). *Driving Forces in Physical, Biological and Socio-Economic Phenomena*. Cambridge University Press. Iegūts no: doi.org/10.1017/CBO9780511611148
56. Scheib, J. E., Gangestad, S. W., Thornhill, R. (1999). Facial Attractiveness, Symmetry and Cues of Good Genes. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*. 266(1431), 1913–1917. Iegūts no: doi.org/10.1098/rspb.1999.0866
57. Singh, D. (1993). Adaptive Significance of Female Physical Attractiveness: Role of Waist-to-Hip Ratio. *Journal of Personality and Social Psychology*. 65(2), 293–307. Iegūts no: doi.org/10.1037/0022-3514.65.2.293
58. Singh, D., Singh, D. (2006). Role of Body Fat and Body Shape on Judgment of Female Health and Attractiveness: An Evolutionary Perspective. *Psychological Topics*. 15(2), 331–350.
59. Smith, M. J. L., Perrett, D. I., Jones, B. C., Cornwell, R. E., Moore, F. R., Feinberg, D. R., Boothroyd, L. G. et al. (2006). Facial appearance is a cue to oestrogen levels in women. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*. 273(1583), 135–140. Iegūts no: doi.org/10.1098/rspb.2005.3296
60. Soler, C., Nunez, M., Gutierrez, R., Nunez, J., Medina, P., Sancho, M., Alvarez, J., Nunez, A. (2003). Facial attractiveness in men provides clues to semen quality. *Evolution and Human Behavior*. 24(3), 199–207. Iegūts no: [doi.org/10.1016/S1090-5138\(03\)00013-8](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(03)00013-8)
61. Spitzer, B. L., Henderson, K. A., Zivian M. T. (1999). Gender Differences in Population versus Media Body Sizes: A Comparison over four decades. *Sex Roles*. 40(7), 545–565.
62. Students’ Well-Being: PISA 2015 Results (III) *OECD*. (2017). Iegūts no: doi.org/http://dx.doi.org/10.1787/9789264273856-en IS
63. Sugiyama, L. S. (2015). Physical Attractiveness in Adaptationist Perspective. *The Handbook of Evolutionary Psychology*. 2, 2015, 292–343. Iegūts no: doi.org/10.1002/9780470939376.ch10
64. Swami, V., Frederick, D. A., Aavik, T., Alcalay, L., Allik, J., Anderson, D., Andrianto, S., et al. (2010). The Attractive Female Body Weight and Female Body Dissatisfaction in 26 Countries across 10 World Regions: Results of the International Body Project I. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 36(3), 309–325. Iegūts no: doi.org/10.1177/0146167209359702
65. Tan, R. (2018). From France to Denmark, Bans on Full-face Muslim Veils are Spreading Across Europe. *The Washington Post*. Iegūts no: <https://www.washingtonpost.com/world/2018/08/16/france-denmark-bans-full-face-muslim-veils-are-spreading-across-europe/?arc404=true>
66. Taqiuddin Al Hilali, M., Khan, M. M. (2002). *The Noble Quran*.
67. Vincent, T., Brown, J. (2005). *Evolutionary Game Theory, Natural Selection, and Darwinian Dynamics*. Cambridge University Press.
68. Voracek, M., Fisher, M. L. (2006). Success is All in the Measures: Androgenousness, Curvaceousness, and Starring Frequencies in Adult Media Actresses. *Archives of Sexual Behavior*. 35(3), 297–304. Iegūts no: doi.org/10.1007/s10508-006-9021-y
69. Whalen, R. E. (1966). Sexual Motivation. *Psychological Review*. 73(2), 151–163.
70. Zebrowitz, L. A., Hall, J. A., Murphy, N. A., Rhodes, G. (2002). Looking Smart and Looking Good: Facial Cues to Intelligence and Their Origins. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 28(2), 238–249. Iegūts no: doi.org/10.1177/0146167202282009